

BALANCEKUNST ER DEN VIGTIGSTE OG VANSKELIGSTE KUNST FOR DEN DANSKE FOLKESKOLE. I NY BOG OPFORDRER VICEDIREKTØR FOR KUNSTMUSEET ARKEN STEFAN HERMANN TIL DIALOG MELLEM DEN TRÆNGTE REFORMPÆDAGOGIK OG DEN DANNELSESFORLADTE FAGLIGHEDS- OG PRÆSTATIONSPÆDAGOGIK.

LINEDANS MED FOLKESKOLEN

* "Kompetencemiljø eller uddannelsesfabrik. Folkeskolen 1950-2006" er titlen på Stefan Hermanns bog. Ud over en nøgtern analyse af idealer for skolens opdragelse gennem 50 år (se faktaboks) leverer bogen argumentation for en afbalanceret folkeskole. Stik modsat bogens titel anbefaler Stefan Hermann ikke en enten-eller-tænkning. I stedet opfordrer han til at besinde skolen på et politisk-demokratisk borgerprojekt, hvor kunsten er at balancere mellem at dyrke de nære kulturelle værdier og indlære viden. Spørgsmålet er, om denne balancekunst er mulig.

Vil du ikke for meget, når du i balancens navn forsøger at dele sol og vind lige?

"Nej, balancekunst handler om at undgå ubalancer, og konkret om at tænke i et dannelsesperspektiv, der overskrider den trættende modsætningstænkning mellem viden og personlig udvikling; ellers mister du muligheden for sammenhæng. I øjeblikket er der to faldgruber. Den ene falder du i, hvis du hylder skolens satsning på den personlige udvikling for meget. I 1990'erne handlede det om den personlige udvikling, der egentlig blot i kompetencetermer og på nye sociologiske vilkår tog tråden op fra 1950'erne og talte videre om, at skolen skulle udvikle det enkelte barns personlighed, de unikke egenskaber og det eksistentielle potentiale. Jeg mener, at reformpædagogernes ensidige satsning på den enkelte persons selvtematisering risikerer at føre til uciviliserede tilstande i skolen såvel som i samfundet. Det har ganske enkelt mere end en snert af formløshedens tyranni over sig."

"Den anden faldgrube havner du i ved blindt at følge den aktuelle skolepolitiske satsning på det præsterende menneske, der i konkurrencens tegn skal gøre sig godt i målbare og sammenlignelige faglige præstationer. Faren er, at det udarter sig til stræbsom dovenskab, hvor det alene handler om 'teaching to the test,' siger Stefan Hermann.

FRA ELEV TIL BORGER

Det lyder nærmest som om, du lægger dig ud med alle?

"Ja, jeg kommer nok ikke til at danne klub. Omvendt har jeg måske

mulighed for at skabe en kritisk dialog til begge sider. I dag er dialogen afbrudt. Faglighedstænkningen blandt de nuværende magthavere er ofte ikke interesseret i de bredere dannelsesmæssige aspekter af folkeskolen. Og oppositionen har alt for længe holdt fast i, at vi har verdens bedste folkeskole, og at intet kunne måles. Jeg inviterer til at tænke skolen som politisk-demokratisk projekt, hvor det drejer sig om at uddanne statsborgere i en demokratisk retsstats billede. Det kræver, at vi får elevrollen til at hænge sammen med borgerrollen. Retsstat og demokrati er ikke på forhånd givne størrelser sikret af de politiske institutioner. Derfor er der pligt til at lade børn civilisere. Det lyder ikke pænt, men det er undervisningspligtens rationale at danne kommende borgere. Rationalet er ikke at skabe forbrugere på varemarkedet, heller ikke blot brugere af offentlig service, ej heller blot human resources, små unikke mesterværker eller medlemmer af varme fællesskaber lige fra rockerklubber til kristne menigheder."

BEDREVIDEN

Hvad skal udgangspunktet for dialogen være?

"Det skal stoffet, der er det glemte punkt i den didaktiske trekant mellem lærer-stof-elev. Jeg opterer for et dannelsesperspektiv, hvor den enkelte person skal overskride sig selv med viden som det afgørende medium. Det handler om at genskabe respekt for viden."

"En kanon baseret på ekskluderende styrkelse af det nationale fællesskab er kanontankens forfaldsform."

Hvilken viden?

"En bedreviden. Folkeskolen er en institution, hvor formålet er at gøre børn til elever for endelig at myndiggøre dem. Det vil sige, at børn skal eleveres og dygtiggøres, ja, stedvis skal de fremmedgøres. Det skal ske ved at autorisere en viden som bedre og mere interessant viden end en anden. Tag for eksempel diskussionen om værdien af en litterær kanon. På sin vis synes jeg, at det er udmærket med en kanon. Så længe den retfærdiggøres i forhold til umistelige →

litterære og dannelsesmæssige kvaliteter i de værker, der anbefales læst og diskuteret. En kanon kan og bør gøre skolen til noget andet end det, som det øvrige samfund tilbyder børn i så rigt mål. Den bør markere, at der er forskel på at læse sms-ere og Steen Steensen Blichers værker. Jeg går ikke ind for, at vi læser Blicher, blot fordi han er dansk forfatter, og dermed kan nationaliseres. Tekster bør udvælges, fordi de giver adgang til en væsentlig litterær og historisk erfaring. OECD-analyser hjemler næppe for nødvendigheden af dansk salmesang. Det gør ikke i sig selv salmesang til en dårlig idé, men en kanon baseret på ekskluderende styrkelse af det nationale fællesskab er kanontankens forfaldsform."

"Læreren er repræsentant for samfundet og først og fremmest forbundet med eleverne via et fagligt mellemværende."

FRA PERSON TIL ELEV

I OECD-evalueringen af den danske folkeskole fra 2004 udtrykte evaluatorene bekymring over, at lærere og pædagoger anså udviklingen af elevernes intellektuelle evner for at være mindre vigtig end udviklingen af deres sociale og følelsesmæssige færdigheder. Med den nye formålsparagraf for folkeskolen placeres kundskaber og færdigheder mere centralt end tidligere. Dertil kommer en række tiltag; bindende trin- og slutmål, fordringer om faglig progression, nye testredskaber mv.. Ifølge Stefan Hermann gør tiltagene elevrollen til den nye individualiseringsnøgle frem for barnet, medborgeren eller personen. Han vurderer skiftet sådan her:

"Jeg er opmuntret over, at børn kan få lov til at træde ind i en elevrolle, der blev miskrediteret som fremmedgørende og undertrykkende i 1970'erne og set som uattraktiv og utilidsvarende i 1990'erne. Jeg er enig i at skifte princippet for individualisering," siger Stefan Hermann, der anfører tre grunde hertil:

Den første er, at elevrollen afbalancerer tendensen til personliggørelse, inderliggørelse og intimisering af lærer-elev-forholdet. Den nyligt offentliggjorte bekendtgørelse om elevplaner i folkeskolen, slår netop en smallere, mere klinisk og mindre intimiderende tematiseringshorisont an end idéen om logbogen, der i princippet omfattede alle sider af mennesket.

Den anden grund er, at elevrollen kan være en del af en mere forenklet dagsorden for, hvad det vil sige at være en skole, og dermed skaffe skolen af med et 'overload' af opgaver: "Vi må besinde os på, hvad der er en central opgave for skolen, og hvad der er en perifer. Og så tilhører for eksempel sorgarbejde altså periferien," siger Stefan Hermann.

Den tredje grund er, at elevrollen kan afkulturalisere nogle af de sociale bånd, der binder os sammen i skolen til fordel for mere synlige målsætninger for skolen. Ifølge Stefan Hermann vil synliggørelsen af, hvad vi vil med skolen gennem en klarere markeret elevrolle gøre det muligt for børn med anden etnisk herkomst og børn fra ressourcetsvage hjem at klare sig langt bedre end i dag.

DEN RESPEKTABLE LÆRER

Stefan Hermanns ideal for lærerens virke er, det han kalder, en kvalificeret frihedsudøvelse. Den opnås ved, at staten i højere grad autoriserer nogle rammer, der gør lærerrollen til en vidensautoritets rolle. Og igen handler det ifølge Stefan Hermann om at undgå to faldgruber.

Den ene faldgrube opstår, når personlig ægthed går hen og kandiderer til at blive kernen i lærerprofessionen. Men ellers viser faldgrubens eksistens sig ved, at en diplomuddannelse i specialpædagogik, psykologi eller pædagogisk arbejde i 2004 var mere populær blandt lærere og pædagoger end en uddannelse i danskfagene, matematik, natur/teknik og naturfag til sammen.

"Pædagogisering og psykologisering af lærerrollen bliver nu imødegået af en fagligt orienteret læreruddannelse, hvor læreren specialiseres i forhold til alderstrin og i fag og på langt sigt kun skal undervise i linjefag. Paradoksalt nok rummer de aktuelle løsninger samtidig den nye faldgrube. Faglighedsdiskursen med nye testformer risikerer at reducere lærerne til en flok ingeniører ledet af skolelederen. Hvis tests, fokus på fagligt udbytte, sammenlignelighed og et vist mål af standardisering vinder, så vinder lærerne i vidensautoritet, men taber administrativ-pædagogisk autonomi. Risikoen er, at færdigheder og kundskaber berøves et dannelsesperspektiv ved at blive funktionelle elementer i uddannelsessystemet, der i sidste ende begribes systemisk og positivistisk," vurderer Stefan Hermann.

Hvad mener du skal gøres for at læreren kan genvinde en respekt som vidensautoritet?

"Jeg mener, at en bedre balance mellem didaktik og pædagogik må findes. Det er fint nok med de psykologiske og almenpædagogiske traditioner, men forbindelse til fagdidaktikken må dyrkes mere. Forældre og børn har et helt andet kompetence- og vidensniveau end for 20-30 år siden. Lærernes omverden har ændret sig. Det betyder, at lærerprofessionen ved Danmarks Lærerforening må mobilisere meget mere end en fagpolitisk symbiose mellem lønmodtageridentitet og reformpædagogik. Nye og mere offensive bud på en professionalisme er nødvendige fra den kant. Jeg mener, at disse bud skal gøre det klart, at læreren er repræsentant for samfundet og først og fremmest forbundet med eleverne via et fagligt mellemværende. Uden at jeg nødvendigvis vil tale for at akademisere lærerstanden ved at placere uddannelsen på universiteterne, så må lærerprofessionen i det mindste må forbinde sine dannelses- og professionsforestillinger væsentlig klarere til viden frem for værdier og holdninger." ■

Claus Holm
cho@dpu.dk

STEFAN HERMANN

Vicedirektør ved kunstmuseet ARKEN og tidligere chefkonsulent i Undervisningsministeriet. Bogen Kompetencemiljø eller uddannelsesfabrik. Folkeskolen 1950-2006 udkommer på forlaget Unge Pædagoger i efteråret 2006.

1950ERNES LYKKELIGE BARN

I 1950erne bliver en række af reformpædagogikkens opdrag integreret i folkeskolens praksis. Den fremvoksende velfærdstats skole tager ansvar for at opdrage og sikre børnenes fremtid som lykkelige mennesker, lydige husmødre og nyttige forsørgere. I efterkrigstidens Danmark er formålet at frigøre børnene, så de som frie mennesker kan være en produktiv kraft for nationen i en tid med vækst og fremskridt. Skolen bliver anset for at være en god investering for velfærdstaten: "Det vil styrke landets produktive kraft", som Den Radikale undervisningsminister Jørgen Jørgensen udtrykte det.

1970ERNES DEMOKRATISKE ELEV

I 1970erne handler det om at skabe den demokratiske og solidariske borger og omsorgsberettigede klienter. Velfærdstatsen skal nu forstås som en demokratisk socialstat, og folkeskolen er vigtig i forhold til at fremme en frigørelse, der retter sig mod det enkelte menneske som solidarisk medborger. Skolen blev et selvtematiserende fællesskab, og undervisningen en demokratisk praksis. Det mest prægnante udtryk for denne vending var etableringen af klassens time, der blev obligatorisk i 1975. Klassens time skulle nemlig udtrykke et deltagerdemokrati, hvor eleverne fik en oplevelse af fællesskab.

1990ERNES PERSONLIGE INDIVID

I 1990erne handler det om kompetenceudvikling af personen gennem læring. Hverken barnet eller den demokratiske elev er nu i centrum. I stedet er elever individer, hvis personlige udvikling skal stimuleres. Velfærdstatsen skal forstås som en servicestat, hvor skolen repræsenteret af ledelse og lærergrupper i samarbejds navn forholder sig til brugerne – altså til forældre og deres børn. Den politiske suverænitæt bliver afbalanceret af en brugersuverænitæt, der i den konkrete undervisning handler om at forholde sig til børnenes personlige suverænitæt, udfoldelse og selvtematisering.

2000ERNES PRÆSTERENDE ELEV

2000erne er udtryk for en samtidig satsning på konkurrencebetonet faglighed og national oprustning. Det fører en opstrammet resultatorientering med sig; elevens præstationer kommer i centrum ved at indføre tests og en nøje overvågning, der sikrer sammenlignelighed ved bindende standarder og mål. Samtidig er vi vidne til en levet længsel efter den nationale historie og fællesskabet ved at privilegere f. dannelsesfag som dansk, kristendomskundskab og historie. Velfærdstatsen afløses af en national konkurrencestat på et globalt marked, og det handler derfor om at tilføre elever de faglige færdigheder, som konkurrencedygtigheden tilsiger.

Kilde: Stefan Hermann: Kompetencemiljø eller uddannelsesfabrik. Folkeskolen 1950-2006